

Řeč, hlas a artikulace u dětí se sluchovým postižením

Ontogenetický vývoj řeči

Přípravné období

- **prenatálním období** - příprava na komunikaci, např. olizování pupeční šňůry, dumláni palečku, nitroděložní kvílení
- **při narození** - křik - reakce na změnu prostředí
- **3 týdny - 1 měsíc** - vyjadřuje nelibé pocity

Vývoj řeči – přípravné období

- **1. - 3. měsíc** - *broukání, pudové žvatlání*
(trénuje mluvidla, zvuková kontrola ještě není zapojena)
- **6. - 9. měsíc** - *napodobivé žvatlání*
(zrakové sluchové dráhy již vyzrály, dítě napodobuje zvuky svého okolí)
- **9. - 12. měsíc** - stádium *rozumění řeči*

Vlastní vývoj řeči

- stádium emocionálně volní (1-1,5 r.)
(jednoslovné věty vyjadřující vlastní pocity, přání, př. pa, ham,...)
- stádium asociačně reprodukční (2-2,5 r.)
(chápe souvislosti, transfer při tvoření slov, objevují se chyby, př. dobrý - dobřejší)
- stádium logických pojmů (3 r.)
(gramatické období)
- intelektualizace řeči (4 r.)
(mluví ve větách, souvislejší vyjadřování)

Vývoj řeči u dítěte

(Cíbochová)

- od 2. měsíce *jednotlivé samohlásky*
- od 3. měsíce *brouká (a-a-a, e-e-e)*
- po 6. měsíci *jednotlivé slabiky (ba, da)*
- v 8.–9. měsíci *zdvojování slabik*
- od 8. měsíce *napodobuje zvuky*
- od 9. měsíce *1 slovo s významem*
- od 12. měsíce *2 slova s významem*

Porozumění řeči

(Cíbochová)

- od 2.–3. týdne - *reaguje na hlas matky*
- od 8. měsíce - *reaguje na zavolání jménem, na ne-ne*
- od 9. měsíce - *dělá paci-paci apod. na výzvu*
- od 10.-11. měsíce - *podá předmět na výzvu, ale nepustí*
- od 12. měsíce - *podá předmět na výzvu a pustí z ruky*
- od 12. měsíce - *vyhledá očima několik věcí podle názvu*

- **Diagnostický moment –
obd. kolem 7. měsíce**
 - dítě se SP může přestat žvatlat,
popř. ztichne, nebo se mění
charakter jeho hlasového projevu

Kritické momenty, kdy můžeme pojmout podezření na poruchu sluchu

(Herdová)

Novorozenec a kojeneček

- nereaguje úlekem, pohybem, pláčem na neočekávané hlasité zvuky (houkačka, klíče...)
- neprobudí se, když je kolem hluk
- nenapodobuje zvuky v okolí
- neotáčí hlavu ve směru zvuku
- plačící dítě nelze utiшит pouhým hlasem

Dítě v období 6 – 12 měsíců

- neukáže na známou osobu či věc
- dítě nežvatlá nebo jeho předchozí žvatláání ustává
- ani ve věku jednoho roku nereaguje na výzvy typu „udělej pa“, nebo „paci paci“, pokud mu pohyb nepředvedeme

Dítě v období 12 měsíců až 2 roky

- neobrací se ve směru hlasu na zavolání
- nevěnuje pozornost zvukům z okolí
- nezačíná s napodobováním a s užíváním jednoduchých pojmenování pro známé osoby a věci, které je obklopují
- nemluví stejně jako ostatní děti
- nesleduje televizi, pokud je puštěna na normální hlasitost
- nedochází u něj k postupnému zlepšování porozumění a rozvoji slovní zásoby.

(M. Lejska - 7. česko-slovenský foniatrický kongres,
Liberec, 1.-3.10.2009)

- Centrální část sluchového orgánu se funkčně vyvíjí a uzrává pouze při aferentní aktivitě přicházející z kochley.
- S postupujícím časem se při chybějící stimulaci schopnost využít zvukové podněty sluchovými centry výrazně snižuje.

**=> korekci je nutno aplikovat co nejdříve,
pokud možno nejpozději do 6 měsíců věku
dítěte.**

**Důležitá včasná diagnostika
SP!!!**

- Dítě poznává svět zvuků jeho soustavným sledováním (zpočátku **neumí a nemusí** dávat najevo reakci na zvuk).
- Sluch je základním zpětnovazebným systémem řeči jedince.

=> sluchadlo by mělo zajistit slyšitelnost všech významných zvuků.

- Schopnost percepce řeči a následně její motorické realizace je **pozvolný a časově náročný proces.**
- Dítě se sluchovým postižením potřebuje zdůraznit vjem řeči oproti akustickému pozadí.

=> kromě adekvátního frekvenčně-specifického zesílení je žádoucí poskytnout co nejvyšší poměr **signál-šum.**

- Neexistuje **žádná objektivní metoda** prokazující, jak dítě zesílený zvuk skutečně slyší.
- Je velmi důležitá **spolupráce** detailně poučených rodičů a speciálních pedagogů.

=> v hodnocení efektu korekce jsme odkázáni na **pozorování a behaviorální metody.**

- Nevíme, jaká je schopnost centrálního nervového systému konkrétního dítěte zpracovat komplexní akustický signál a identifikovat v něm řeč.
- Nevíme, jaké má dítě nadání pro řeč.

=> vývoj komunikačních schopností dítěte s těžkým sluchovým postižením lze dopředu jen velmi těžko odhadnout!

Ontogenetický vývoj řeči u dětí se SP

Charakter vývoje řeči se odvíjí:

- stupně a typu sluchového postižení
- přítomnosti dalšího postižení (kombinované vady)
- věku a dosaženého stádia řeči, kdy SP vzniklo
- exogenních sociálních faktorů (rodina, škola)
- včasné diagnostiky, včasné intervence, rané péče, rehabilitační péče – užívání pomůcek

Vývoj jazyka u dítěte se SP v neslyšící rodině:

- pohyby, gesta
- znakové žvatlání (4. -6. měsíce)
- protoznaky
- období jednoho znaku (8. -12. měsíce)
- po 5. roce osvojování morfologie
- kolem 12. roku složitější a komplexní výrazy

Narušené jazykové roviny

Foneticko – fonologická rovina

- nejvíce nápadná, výslovnost je narušená, namáhavá, realizuje se s přehnanou silou
- vyskytuje se prodloužená artikulační doba jednotlivých hlásek – vkládání nepatřičných zvuků

Lexikálně - sémantická rovina

- z kvalitativního i kvantitativního hlediska je slovní zásoba značně redukována
- rozvoj slovní zásoby na orálním základě je pro prelingválně neslyšící děti nesmírně obtížná a málo efektivní činnost
- výstavba pojmů probíhá zdlouhavěji, zpočátku mohou SP děti chápat pojmy velmi všeobecně nebo naopak zúženě

Morfologicko – syntaktická rovina

- dítě se SP nesprávně skloňuje, časuje, používá nevhodné koncovky slov, používá nesprávný slovosled, slova seřazuje bez gramatických souvislostí
Př.) Pták sedí na střeše. **X** Pták střecha sedět.
- tvoří nesouvislé věty, vyjadřují se zkratkovitě

- objevují se dysgramatismy (slovní, větné, větné zkratkovité), agramatismy - vývojová neschopnost až ztráta schopnosti správně používat gramatické slovní tvary a větnou vazbu na různém stupni
- v důsledku odlišného gramatického systému ZJ a CJ může dojít k **interferenci** obou jazyků

Pragmatická rovina

- odlišnost v užívání komunikačních forem SP
- nápadnost v užívání ZJ
- písemná forma (neporozumění významu slov)
- problém s porozuměním (při odezírání)

Narušené fáze verbální produkce

Dýchání

- po dobu mluvení postrádá plynulost a koordinaci mezi vdechem a výdechem, časté přerušování výdechu v důsledku namáhavé artikulace
- hlasité dýchání, až funění

Artikulace

- porucha artikulace u SP při ztrátě sluchu nad 60 dB – tzv. audiogenní dyslálie – vada výslovnosti různého stupně a typu
- typická nepřiměřená artikulace samohlásek
- změněná výslovnost sykavek
- tendence ke zhoršování kvality artikulace hlásek se stoupajícím věkem u prelingválně SP

Fonace

- při ztrátě sluchu nad 60 dB se vyskytují charakteristické změny – čím menší zbytky sluchu, tím více hlas kolísá, tzv. **audiogenní dysfonie** - kolísání tónové výšky a síly hlasu
- změna barvy hlasu - drsný, nízký, nezvučný, tlačенý, křiklavý
- časté hlasové vady (uzlíky, polypy)
- hlas postrádá přirozenou rezonanci

Absence akustické zpětné vazby se projeví na řeči a hlase jedinice se SP!

- **dysprozodie** – kolísání melodie, narušení dynamiky a tempa řeči (tempo řeči u člověka se SP je asi 2x pomalejší)

Vyvozování hlasu u SP

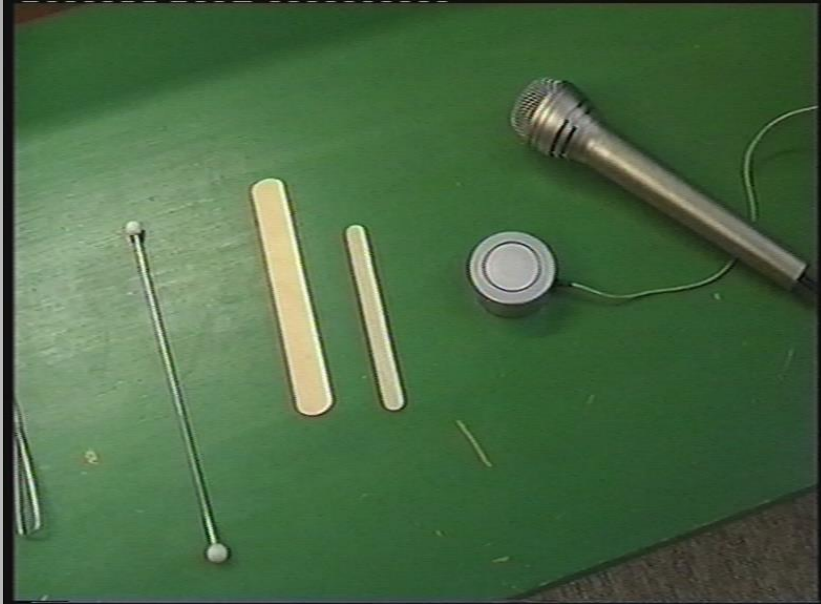
- hlasitou řečí ad concham
- odhmatáváním vibrací na hrtanu, temenu hlavy
- opakovanými poklepy na hrudník
- využívání spontánních hlasových projevů
- napodobováním zvuků
- prostřednictvím vibrátorů, fonátorů

Logopedické zrcadlo

**Užívání PC programů v rámci
individuální logopedické péče
(FONO, MENTIO)**

Špachtle, sondy a fonátor

Pomocné artikulační znaky A, T

**PA a jednoruční prstová abeceda –
počátky čtení**

- **senzitivní vývojová perioda** - genetický program, kdy v určité fázi vývoje dítěte dozrává centrální nervová soustava a organismus je biologicky připraven na vývoj některé nové funkce. V tomto období má dojít k intenzivnímu kontaktu s jakýmkoliv jazykem, aby se v mozku vytvořily potřebné spoje (Strnadová)

Imprinting

- stačí jediná expozice **klíčového podnětu**
→ jeho obraz/mentální reprezentace
natrvalo v paměti
- **učení bez opakování a bez posilování**
.... v raném dětství, v **senzitivní =**
kritické vývojové fázi

(etolog K.Lorenz – vtiskování mateřského objektu)

- ***kritické období*** - období do 2-2,5 roku života, které je nazýváno „gramatickým obdobím“, kdy dítě za velmi krátkou dobu učiní obrovský pokrok ve svém jazykovém rozvoji
- ***bezjazyčí*** - nebude-li se plnohodnotně v jazyce rozvíjet, je tak vystaveno nebezpečí, že si neosvojí žádný jazykový systém (Macurová)

- **vizuálně pohybové znaky** - jsou pro neslyšící dítě dobře viditelné, proto se může naučit znakový jazyk spontánně, ve správném vývojovém období a stejně přirozeným způsobem, jako si osvojují slyšící děti mluvený jazyk (Strnadová)
- **adekvátní komunikační systém** - široké spektrum dorozumívacích technik lišících se od sebe především způsobem své existence, které se snaží formovat jak receptivní, tak expresivní složku komunikace (Freeman) – *funkční komunikační kód*

- <http://www.medel.com/medel-rehabilitation/>
- <https://www.cochlear.com/au/home/support/rehabilitation-resources>
- <https://advancedbionics.com/content/advancedbionics/sg/en/home/support/rehab/tools-for-toddlers.html>
- <https://thelisteningroom.com>
- <http://jtc.org/ideas-advice/>
- <http://www.earfoundation.org.uk/>